

DISSERTATIONIS,
DE
ORTHOÉPIA & ORTHOGRAPHIA
LINGUÆ FENNICAÆ,

Pars Prior,

QUAM

CONS. AMPL. FAC. PHILOS. IN IMP. ACAD. ABOENSIL.

PRÆSIDE

Mag. FRANC. M. FRANZÉN,

*Hist. & Mor. Profess. nec non Acad.
Suecanae Octodecimwiro,*

PRO GRADU PHILOSOPHICO

Publico offert examini

GUSTAVUS RENVALL,

Vic. Collega Scholæ Cath. Ab.

In Auditorio Medico, die XXX Maji MDCCCX.

Horis p. m. confvetis.

Pius est patriæ facta referre labor.
OVIDIUS.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS,

LITTERARUM FENNICARUM

PATRONO & CULTORI EMINENTISSIMO,

REVERENDISSIMO VIRO

JAC. TENGSTRÖM

THEOL. DOCT. EPISC. ET PROCANC. ACAD. AB. EQUITI ORD. IMP.
SITÆ ANNÆ IN CLASSE PRIMA, ET REGII DE
STELLA POLARI MEMBRO

SACRUM.

Littera Sermonis fida ministra mei.

OVIDIUS.

PROOEMIUM

De Principiis Orthographiae generalibus.

Inter varia Signorum visibilium genera, quorum ope homines cogitata sua depingere, verbave oculis adspicienda redere conati sunt, *Scriptura Alphabetica*, ut, teste historia, ultimo est inventa, ita ceteris omnibus præstantior. Quippe quæ, cum sermonem descriptura hominum μεροπῶν, elementa ejus, (sonos vocales & consonantes), certis quibusdam Characteribus arbitrariis (litteris), sigillatim exprimat, visumque auditui amice conjungat, definitior est, brevior, distinctior & simplicior, ideoque ad usum vitæ quotidianum aptior, quam ulla alia scribendi ratio.

A

Hoc

Hæc igitur est Scripturæ Alphabeticæ summa lex, ex ipsius indole nascens, ut ad linguae pronunciationem quam fidelissime esse accommodet & conformet. Quod enim de quavis valet pictura, quo accuratius archetypum referat, eo perfectiorum eam esse censendam, idem omnino de scriptura est judicandum. In id igitur est enitendum, ut Soni vocum elementares (enkla Språkljud) horumque Characteres alphabetici (litteræ, ljudtecken, skriftecken) semper sint sibi invicem perfecte congrui. Quod vero fieri haud poterit, nisi Sonus cuique suus statuatur character *peculiaris* & *fixus*, qui eandem ubique servet pronunciationem, *simplex*, si fieri potest, & *unus*, ne plures in praxi confusionem pariant. Contra autem Litteræ cuique, quæ usitata est, suus sit Sonus, *singularis*, *certus*, ne lector aliquando dubius hæreat, *unus*, ne ambiguitate confundat, nec non ubique *constans* & *ratus* 1).

Hoc igitur Scripturæ Alphabeticæ principium ut in quaque lingua, stilo exaranda, servetur, maxima adhibetur, necesse est diligentia. Diversarum quippe linguarum Soni cum saepe sint diversissimi, uniusque gentis homines haud raro vo-

ces

1) Regula itaque trita: *scribe ut loqueris*, in orthographia viam ostendit, cognitu facillimam, usu brevissimam & tutissimam, fideliter sequendam, ubi impedimenta alius generis maxima eandem non claudunt. Apponere lubet verba Consulterum: "Ingen kunskapsgren borde genom sin beskaffenhet vara enklare, lättare och läkraze, än Språkens ortografi. Boksläfverne åro tecken för de ljud, hvaref orden sammansättas. Desla tecken borde derföre vara *likā mängā*, som de särskilda grundljuden intedera kunna beteckna *mer än ett ljud*, och hvart och ett *beständigt* behålla sitt eget. På detta sätt skulle både skriftning och läsning blifva lika lättta, som *skriva*." Sv. Akad. Handl. ifrån 1796, 1 del. företal. f. 3.

ces pronuntient, allis plane ignotas & prolatu difficultimas 2), patet, quam sit necessarium, ut scribendi characterum (non figura quæ ut plerisque eadem sit optamus, sed) numerus, valor & usus in unaquaque lingua æque diversi determinentur. Idem igitur alphabetum, ut loquuntur recentiores, invariatum omnibus linguis obtrudere, unusve idiomatis orthographiam in alterum, hac neglecta differentia, transferre, ineptum est, multisque modis incommodum. Hinc vero simul emergit, quam sit necessarium in litteris in linguam aliquam inferendis, peculiarem hujus pronunciationem diligenter examinare. Alias enim haud poterit scriptura sermoni conformari, certaque fieri constans & perfecta orthographia.

A 2

Quod

-
- 2) Hanc mirandam fere dissimilitudinem & multiplicem varietatem facile observabis, si diversarum nationum ex gr. Fennorum, Svecorum, Gallorum, Russorum &c. pronuntiationes probe contuleris. Russi inter alia septem fere diversas species soni s preferunt, Galli quatuor (videlicet in *cher*, *jour*, *sens*, *rose* & *hazard*) Germani trea (*Sanft*, *Spur*, *Schein*) Sveci duas (*sjö* vel *sköte*, *se*) Fenni vero in maritimis habitantes Finlandiae oris uno tantum utuntur. Adspiratione, qua Graeci θ, Φ, Χ α τ, π, ρ distinguebant, & Latinis quondam & nobis hodie est ignota. Latini in lingua sua eloquentia talibus nunquam, ut videtur, usi sunt sonis, quales Svecorum ο, ə, ö, Gallorum j & u, Germanorum eh. Vocabula a ξ & ψ incipientia in ore Graecorum haud rara fuerunt; in Latinorum vero plane inusitata. Germani item & Sveci š, sk, ſm, ſn in initio vocabulorum saepè adhibent; Galli duo priora evitant (a *schola école*, a *studio étude* formant) posteriora vero penitus ignorant. Concursum consonantium θς, τς, ρς Graecis valde displicebant, quare πληθεω pro πληθεω &c. enuntiabant; in Svecorum vero Germanorumque ore sunt usitissimi, nec ingratii e. f. p. Quid igitur rectius, quam ut Russis septemplicia adhuc signa ad varia sua s denotanda: Fenni autem inferiorum regionum non nisi unum adhibeant? & f. p.

Quod si vero accedit, ut in lingua quadam, filo mandanda, li teris utamur aliunde mutuatis (quod evenit s̄epissime), nihil impedit, quominus eadem progrediamur ratione. In alphabeto peregrino linguae cuidam adsignando ea nempe adhibetur cautio, ut sonis, qui in ore hominum, hac utentium, occurrunt, elementaribus, accurate examinatis & distinctis, ex characteribus exoticis illi tantum adhibeantur, qui ad elementa vocum exacte designanda necessarii sunt. Omnes igitur litteræ, quæ sono carent peculiari in pronuntiatione linguae, ad quam transferendæ sunt, ex hac prorsus excludantur; contra vero nullus sonus, a ceteris vere distinctus, suo destituatur charactere sibi proprio. Cum vero haud raro eveniat, ut in ore loquentium soni occurrant vel plures, quam litteræ in alphabeto, quod in linguam transfertur, vel tales, qui nulla ex his vere possint designari, hic defectus diligenter est supplendus, aut ex litteris alienæ linguae, in mutuante superfluis, vel simplices vel compositos eligendo, aut novos omnino singendo characteres.

Hæc igitur generalia scribendi principia fecutæ, nationes & priscae & hodiernæ, orthographiam a peregrinis acceptam, qua magnam partem, varie immutarunt &, quæque ad suæ linguae genium, conformarunt 3). Simul vero haud difficile est obser-

---

3) Sic Latinī olim Græca ß, φ, χ excluserunt, f vero & v addiderunt. Eadem ratione Sveci, Germanique numerum literarum latinarum suis à, å, ö, ü auxerunt. Litteræ o in Svecica, y, eh in Germanica, si, eu, u, j, in Gallica lingua sonum habent Latinis fortasse prorsus ignotum. Sveci sk, sj, Galli eh, Angli ih, Germani sch adhibent ad sonum simplicem, e gutture sibilantem exprimentum, cui in alphabeto latino non aderat character singularis. Utinam vero hæc literarum peregrinarum ad lingue cujusque genium accommodatio tempestivæ eset facta, & feite debiteque ab unoquoque populo peracta.

obseruatu, scripturam gentium nostri ævi plerarumque vitiiis laborare maximis. Quæ vel ignorantie veræ orthographiæ, vel servili exteræ, præprimis latine, imitationi, peculiarem vernaculi sermonis genium negligenti, debita, paulatim irreperunt, longoque sancta ulu, jam penitus eradicari & dereliqiunt, sed regulis tantum necessariis definiri & stabiliri. Hinc tamen non est colligendum, prorsus non posse fieri, ut in quæunque lingua, itilo designanda, principia ista recte scribendi serventur. Quin ipsa vita in peregrinis linguis obvia, ad ejus generis defectus, si consuetudine crebra nondum sunt familiares, in tuo sermone sollicite evitandos, vel si forte jam usurpantur, sed communi earent & diurna approbatione, diligenter eradicandos, te maxime adhortantur.

Hæ igitur regulæ nobis ante oculos obversatae sunt, cum de orthographia Linguae Fennorum obseruatiunculas nostras, immaturas forte & mancas, ut solent juvenum, colligere atque in dissertationem Academicam connectere inciperemus. Vellent Cives honoratissimi conatus nostros benigne excipere, errataque nostra amice corrigere. Nihil namque nobis jucundius erit, quam si, plurium monitis & observationibus adjuti, in Lingua Fennorum colenda aliquid præstare nos quoque poterimus. 4).

PARS

-
- 4) Ut Orthographia Fennica diligenter examinetur, & ad genium linguae eloquendæ apte stabiliatur, nostro maxime ævo summae est necessitatæ, quo non tantum sperare licet, ut in publicum denum prodeant fructus operæ laudandæ, quam pleno & perfecto Lexico Fennico elaborando in occidentalibus Fenniæ oris GANANDER & ALAAK DATARUNT, verum etiam Viburgi sorte jam absoluimus est cura

PARS PRIOR,

de Orthoëpia Linguæ Fennicæ.

Orthographiam præcedat Orthoëpia: ut recte scribendi norma definiiri posít, recta observetur pronuntiatio. Quæ in lingua Fennica eo diligentius examinetur, quo diversior est a pronuntiatione lingue Svecanæ, quam plures nostratum, & elegantiae causa, & ob usum communum in utraque lingua litterarum, in una tamen aliter, quam in altera pronuntiandam, imitari solent. Omnia igitur primo inquirent attinet, quot sunt in lingua Fennorum Soni elementares, quomodo hinc enuntientur, & quæ leges in iisdem conjungendis sunt observandæ. Hoc facere in parte priori dissertationis nostræ contabimus; in posteriori, si datum est nobis, ostendemus, quo modo characteribus, Fennis hodie usitatis, elementa Sonorum, quæ in loquendo edunt, recte commode, perspicue & fideliter, ad tenorem principiorum orthographiæ, jam stabilitorum, exprimi & designari possunt.

Sed in Orthoëpia Fennica definienda non parum difficultatis inde nobis occurrit, quod diverlarum, quæ in diversis Fennicæ provinciis plurantur dialectorum nulla est communis norma, quam in ceteris linguis usus hominum politiorum in urbe præcipua, regni & aulæ sede, præscribere solet. In scriptis

Cel. Dini PURGOLD, Gymnasi ibi florentis Doctoris, novum *Linguæ Fennicæ Vocabularium* (vide appendicem Tractatus, cui titulus: Ueber die Gewächskunde des Finlands, Bei Gelegenheit des öffentlichen Examens am Kayserl. Gymnasium zu Wiburg 1808). Quæ enim in Lexicis senvi invaluit orthographia, ea manere plerumque solet, & usu sancta, ulteriores respuit correctiones.

ptis quidem prævalere incepit modus loquendi Fennorum, qui
ora maritima Fenniae proprie dicte verius septentrionem ha-
bitant, ex qua scilicet terra plerique auctorum sunt progressi.
Sed hæc ipsa dialectus *communior*, ut appellari solet, 5) neque
omnis sibi consentit, neque a Scriptoribus constanter observata
est. Præterea cum nos Orthographiam ex Orthœpia corrigere
velimus, non libri nobis sunt consulendi, sed eloquium ple-
bis rurē degentis, linguarumque peregrinarum ignare. Neque
unius tantum provinciæ, sed omnium idiomata examinanda
sunt, ut Soni elementares, omnibus communes, quibus istarum
lingua continetur, observari possint.

A. De Sonis elementaribus.

Accuratissime instituto, sœpeque repetito orationis Fenniæ
examine, atque in varias ejusdem dialectos earumque enun-
ciationem diligentissima adhibita animi attentione, non plures
in ore Fennorum discernere potuimus Sonos elementares, *com-
munes*, quam VIII Vocales (Ljud) & XI Consonantes (Ljud-
stafvar). Illi, quorum quicque jam longius effertur jam bre-
vius, hisce exprimi solent Characteribus: a, å, o, ö, u, y, e,
i, cum breviter sunt eloquendi, si vero longius, geminantur
sædem litteræ (aa, åå, oo, öö, uu, yy, ee, ii). Consonan-
tes

---

5) Vid. Dissert. de principiis dialectis Linguae Fennicae part. I a J.
SARELIO, Praeide immort. PORTHAN, in lucem edita, Aboæ 1801,
euius nos multum debemus.

tes his designantur litteris: **h, k, l, m, n, p, r, s, t, j,**
w. 6).

Difficillima est res Sonos hosce, qui ore Fennorum proferuntur, calamo depingere, nec valde necessaria, cum iidem omnibus, qui linguam callent, sint notissimi & a Rev. JUSLENIO (v. præfat. Lexici Fennici §§ 6—10) jam indicati. Quoniam vero ille summus quidem Fennicæ linguae magister, non omnia, nobis quidem judicibus, exhaust: eorum gratia, qui veram pronuntiationem auribus suis non ceperunt, nos instituta comparatione inter Sonos linguae Fennicæ & aliarum, maxime Svecicæ, nobis notissimæ, pauca addenda putavimus.

Soni Fennorum vocales **a, å, ö, e, i** a nostratisbus pariter fere ac a Svecis Germanisque enuntiantur, excepto tamen **å**, quem Fenni e largiore, quam Sveci, ore edunt. Præcipue autem notanda est litterarum **ø** & **ü** pronuntiatio, quarum illa a Fennis, ut ab Italis, eodem semper dicitur sono, quo Sveci suum à in å vel o in ock (omicron Germanique in *Gott, von, Dorff*) pronuntiant. Litteræ **u** vero medius est sonus inter o & u Svecorum, i. e. nec tam aperto & rotundato, quam **ø** (omega) nec tam compresio & adstricto ore, quam u Svecorum enuntiatur. Quod, si ex. gr. Svecorum *mor* & *mur* cum Fennorum *muu*, vel *os* & *ur* cum *uusi* contuleris, facile observabis. Quin paulo apertius quam Gallorum ou & Germanorum u (quæ ipsa pinguiora sunt quam Svecorum u), u Fennicum eloquendum esse nobis quidem videtur.

Con-

---

6) Sonos **j** & **w** vere esse consonantes a vocalibus **i** & **u** in Fennorum æque ac in Svecorum Germanorumque sermone jure distinguendos, demonstratu hodie haud erit necessarium. Qui in re dubius hæret, § 8 in Præfat. ad Lexic. JUSTENI Fennic. perlegat, sec ulterius hæsitabit. Neque ullus forte jam est, qui **å**, **ö**, hodie inter diphthongos referre velit.

Consonantes vero characteribus *h*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *w* denotatae eadem fere sunt, quas Sveci Germanique iisdem scriptis notant litteris. Quod idem de *j* in initio vocabuli valet. In medio autem inter duas vocales positum (ut in *maja*) haec littera non ut in Svecana lingua ex. c. *nöje*, duplex sonat, nisi geminatus sit character, sed simpliciter pronuntiatur, ut in Svecorum *bejaka* & Germanorum *bejahan*. Lenior item est sonus litteræ *g* inter vocales in ore Fennorum, quam Svecorum: compares e. c. *riisun* cum *resa*.

De litteris *p*, *f*, *t* demum observandum est, easdem in ore Fennorum aliter, ac in Svecorum, consvete sonare. Media enim pronuntiatio, qua vocalis *u* a Fennis emittitur, etiam de Consonantibus *p*, *f*, *t* valet. Quæ nec tam leniter, quam *g*, *b*, *d*, nec tam fortiter quam *k*, *p*, *t* e Svecorum & Gallorum ore eduntur. Quod quisque facile observabit, si hos sonos, cum in initio vocabulorum, ubi a nostratis pariter fere ac a Germanis enuntiantur, tum maxime in medio illorum, ubi Fenni a pronunciatione exterorum prorsus abeunt, attenta aure examinaverit. Confer e. c. Svecorum *lega* & *leka*, vel Germanorum *legen* & *rekel*, cum Fennorum *wika* & *liika* — Svec. *lida* & *lita*, vel Germ. *leiden* & *reiten*, cum Fenn. *lito* (congeries) & *liitos*, — Svec. *nabo* & *nypa*, vel Germ. *leben* & *riepel*, cum Fenn. *napa* & *riipt* (rete, quo sœnum continetur): item Svec. *kula*, *pil*, *ty* cum Fenn. *kuulo*, *pilso*, *tuo*, ne quid de *k* Svecorum ante vocales antiores dicamus, quæ sonum ejus prolsus mutant. Nativorum certe Fennorum aures offendis, si Fennice loquens *f*, *p*, *t* vel *w* eodem pronuntias modo, quo *g* vel *k*, *b* vel *p*, *d* vel *t*, *o* vel *u* in ore Svecorum audiunt.

Sed exteri etiam leniorem harum litterarum a Fennis fieri pronunciationem non posunt non observare, cum Consonans

illas antecedit: cum e. c. concurrunt mp, nk, nt, lf, lt, rk, rt.
Multi igitur etiam scribunt mb, ng, nd, ld. Quod tamen an
recte sit, dubitamus. Fortius certe in ore Fennorum vel A-
boënsium & Austro Ostrobotniensium, (qui tamen hasce litte-
ras mollius, quam ceterarum dialectorum amici, enuntiare so-
lent), e. c. lantu, lanka, ampu sonant, quam linda, lange,
kamba in ore Svecorum: neque tamen ut in lunta, lunka, am-
per. Parumque omnino, ut nobis videtur, peccat, qui f, p, t
in hanko, lanka, ampu, hampan, lantu, ranta, silta pariter
fere ac in hako, la:o hako, arka, apu, hapain, halpa, war-
pu; litu, rata, wirta, pronuntiat.

Geminata vero f, p, t, (ff, pp, tt) etiam e Fennorum o-
re paulo asperius sonant & ad svecanam proprius pronuntia-
tionem accedunt. Conferas e. c. Svec. laka & lucka cum Fenn.
laffki & wiikko — Svec. mata & matta cum Fenn. mitta &
niittu — Svec. ropa & lappa cum Fenn. ryppp & rypppi:
item in munkki, hamppu. minttu a Svecorum munk, hampa,
mynta derivatis.

Ad hos vero Sonos elementares, omnibus omnino Fennis
ubique usitatos, accedunt Soni tres consonantes, certis dialectis
proprii, ideoque in quibusdam tantum provinciis observandi.
Hujus generis sunt:

I. Consonans d, quam ab incolis territorii Aboënsis fere
ubique, nec non Satakundiæ & Ostrobotniæ meridionalis pas-
sim, tremula fere inter l & r versante lingua enuntiari audi-
es. In quo igitur sono describendo rem acu haud tetigisse vi-
detur JUSLENIUS, cum (l. c. § 6. litt. d.) illum pariter ac
Svecorum d in heder, fader, vel Germanorum in edsl, adel, e-
loquen-

loquendum statuerit. Videtur quidem hic sonus linguae Fennicæ proprius esse; mire tamen in eo edendo laborant pluri-
mi Fennorum. Alii ejus loco interdum & adhibent (matoja pro
madoja; alii, Tavasti e. c. nec non pauci Aboënses vel I vel
r maxime in ultima sylaba substituunt. Karelii vero illisque
finitimi Savones, omnesque Ostrobotniæ septentrionalis incolæ
illum prorsus omitunt, 7). Verba igitur Aboënsium madon,
obetan, kuuben, tahdon in ore quoundam Tavastrorum ma-
lon, olotan, kuulen, tahlon, in aliorum maron, oretan, kuu-
ren, tahron, in Kareliorum autem & Borea-Ostrobotniensium,
maon, ootan, tahon & s. p. sonant.

Hujus autem Consonantis ad usum quod attinet, tenen-
dum est, Aboënses illam aut solitariam inter vocales, aut in
concurso h̄d, quasi cum & alternantem, hujusve subsidii vel
vicarii loco adhibere, ut ex allatis jam patet exemplis. Im-
mo in vocabulis aliunde mutuatis iidem Fenni interdum tremulum
illud h̄ adhibent (sedeli a Svecorum sedel) quod dialecti ceteræ
semper in & convertunt (setell). In initio vero vocabulorum
tam indigenorum, quam exoticorum Fenni nunquam eandem
proferre valent; e. c. dom svecanum vel Aboice loquentes in
tuomio (non duomio, ut quibusdam placet scriptoribus) trans-
formant, 8).

7) Ubi vero Karelii w aut j pro excluso h̄ substituere videntur (quod obseruat PORTHAN disl. cit. pag. 18), illud inde derivandum est,
quod illi, aperto ore loquentes, u & i intra duas vocales emittere
haud valent, nisi celerrimo interjecto w vel j (rauwan pro raudan,
neijet pro neidet &c). Commutatio autem consonantium vera hic
non adest, qua de re fusius infra.

8) Hocce h̄ aboënsse, aut solitarium aut in h̄d occurrent, a h̄ illo in
concurrentibus nō, id a quibusdam Fennorum Scriptoribus usitate (vide

II. Consonans ille blæsus, quem littera ſ vel g exprime-re solent, cujusque sonum JUSLENIUS his describit (l. c. § 6. litt. t): "g conjunctæ sonum efficiunt aliis gentibus non dictu facilem, eundem tamen, ni per omnia fallor, quem th Anglorum, productum lingua dentibus interpolata"; VHAEL autem reffius quam ille hoc modo exprimit (Gramm. Fenn. Cap. 1, § 3): "g pronuntiatur paulo fortius, quam s blæsum (vel tere ut z Gallorum in hazard). Hunc sonum Karelii veteris intulisse videntur, nostro autem ævo maxime in Karelia, in Savolaxia paſſim, nec non in Finlandia meridionalis & occidentalibus partibus quibusdam, (Karislojo, Virtsanoja) &c. est notus, nec nisi in mediis vocabulis, pariter ac h Aboënsium, usitatus (kazon vel kahon, mezä). Loco hujus ſ Karelici substituunt Aboënses & Uleaburgenses plerumque tt, ceteri vero Fenni ht adhibent: mettä e. c. & mehtä pro mezä, kahon vel kahon pro kazon. Fenni vero litterati, sermonem suum ad litteram scriptam, non ad elocutionem regionis suæ popularem conformantes, pronunciationis autem Karelicæ aut ignari aut negligentes, cupideque svecizantes, ſ hocce Karelicum ut ts, vel ut Germanorum z eloqui solent. His v. c. iże, mezä, kaizen sonant itſe, metsä, kaitſen. Quæ vero recentiorum elocutio, nulli licet dialeto propria, an, quia non Svecis ſolum, sed plurimis etiam Fennis facillima est prolatu, approbanda fit, hic non est dijudicandum. Nos quidem putamus ſ hocce facilius in ss converti nosse, ut fere uſu venit in Karislojo, ubi messä, kasson, iſſe &c. fere pronuntiant.

III. Ubi in vocalibus e lingua Svecana mutuo acceptis ſ (simplex vel compositum) adhaerit, idem a Fennis, Svecorum

---

Supra pag. 10) diligenter eſt discernendum, nam ſono proſuſ alio d in händū, randa, pelsa quam in hädän, rahdun, pedon emuntiatur.

rum accolis, maxime Aboënsibus, sœpe servatur, a ceteris vero in w, & f geminatum (ff) in hw convertitur, ex. gr. a Svecorum far Aboënses svecizantes saari, alii vero Fenni plurimi waari formant, a fat sati vel wqsi, a kasse Aboëns. kasse, alii kahwe faciunt. Sunt item voces, in quibus f in h vel p transit, ut infra ostendetur.

Quæ de cetero sunt dissimilitudines inter sonos nostros & peregrinos, easdem Fenni vel Aboënses in vocabulis, quæ mutuo acceperunt, ad tenorem elocutionis suæ adtemperant. Ita pro Svecorum b & p, g & k, d & t, nec non bb, gg, dd suis p, k, t Fenni omnes utuntur. Sonum o (omega) vel in wo vel uu, æque ac u svecantur in u suum transformant: sk vero sibilans (quale in sköte) quidam in l alii in si redigunt. ex. gr. e mor faciunt muori, e mod muudi, e bann panna, e gaffel kasseli vel kahweli, e dom tuomio, e mur muuri, e sabbat sapatti, e sladd lata, e vagga walu, e paganus palæna, e schäs lâasyt vel siäsit, & i. ult.

Hic jam est, quantum nos quidem discernere valimus; numerus, indoles & valor Sonorum elementarium Linguae Fennicae, tam communium, quam dialectis proprietum. Verum quis forte quasdam, quæ in alphabeto & scriptis Fennicis occurront, deiderabit litteras: nimisrum e, q, y, b, g, d. Ex his autem e & q a sono l nil differunt, neque y aliter quam l enuntiatur. Haec igitur litteræ sonorum certe numerum haud augent, ideoque ad hunc non pertinent locum. Charakteres autem b, g, d in concursibus mb, ng, nd, ld ab aucto-ribus quibusdam Fennicis adhiberi solent. Quid vero de iis, ut sonis, sentiamus, supra jam indicavimus,

De littera g ulterius observandum est, in quibusdam vocalibus, quæ declinatione vel alia flexione ē perdunt, a plerisque Fennorum scriptoribus, loco ē excisi, g interdum adhiberi. Sic a suū, luku, puū, waka pluralia formant fugut, lugut, pugut, magat, ab huokaan huogate, a forkō forgotan, & antehac hārgān ab hārkā, reigāt a reikā & f. p. Quod vero g non nū ab hominibus quibusdam litteratis, elocutioni svecanæ adiutatis, litteræque scriptæ adhærentibus, pronuntiari observavimus. Fenni namque pure loquentes verum g nullibi proferre nec solent nec valent, sed a) vel verum ē (tykō forkotan, huokata) b) vel w celerrimum adhibent huowota, fornotan, suwut a suū, luvut a luku, rawot a rako, tywōn a tuksō, tuhwan a tuhka, — c) vel j interdum inferunt (tyjō a tykō, rejāt a reikā, hārjāt a hārkā); d) vel denique nullam loco ē exclusi substituunt litteram (arat ab arka, koretan, ulos ab ulko, tuhan a tuhka). Hiatum tamen, similem illi, qui in pronunciandis svecanis beediga, beifra, & Germanis beendigen, Thuung, observatur, interdum inferunt, ut ope hujus mox vocales concurrentes a diphthongis & longis vocalibus distinguant. (nā-ōt a nākō, su-ul a suū, lu-ut a luku, wa-at a waka, ty-ōn a tykō, quæ aliter quam suut, luyut, tyōn a suu, luu, tyō sunt pronuntianda).

B. De Sonis conjungendis.

Enumeratis igitur elementis linguae Fennonicæ, jam ad *Leges*, quarum ad normam illa in vocabulis formandis adhibentur & conjunguntur, observandas progrediemur. Quæ observatio magnæ est in vocibus rite flectendis, componendis, novis creandis & peregrinis mutuo accipiendis utilitatis, i-deoque

deoque, cum orthoëpia linguae describenda est, haud omittenda. Non tamen vacat omnes istas explicare leges, quarum aliae plerisque linguis sunt communes, aliae Fennicee propriæ. Sufficiet nobis eas tantum indicasse, quæ a genio linguarum, nobis vicinarum, maxime abeunt, & in ore nostratum idiotismi fere speciem ferunt.

I. Soni vocales **a**, **o**, **u** (*primarii*, quos VHAEL appellat majores, PORTAN vero duriores) insociabiles sunt cum **ä**, **ö**, **y** (*secundariis*) minoribus, molioribus) i. e. illi in eodem vocabulo nunquam cum his concurrunt: **e** & **i** vero (vocales *mediae*) indifferentes sunt, & cum utrisque, primariis & secundariis facile congruunt. Hæc est regula generalis, in vocabulis terminandis probe servanda. Quod ut debite fiat, attendas, necesse est, animum ad vocales in radice, immobilive vocabuli parte obvias, utrum primariae sint, an secundariae, vel mediæ, ut scilicet syllabæ finali talem tribuas vocalem, quæ cum illis est consociabilis. Primaria in radice primariam in terminatione requirit, & secundaria secundariam analogam vel alternantem. Vocales autem radicales si omnes sunt mediæ, nulla primaria, in forma terminante secundaria est utendum. Analogæ vero vocales, ad tenorem hujus regulæ alternantes, sunt **a** & **ä**, **o** & **ö**, **u** & **y**. e. c. maaesta non maastä a maa, päädestä non päästa a pää, puukko non puukkô a puu, mertä non merta a meri, tieta non tieta a tie & s. p.

Nec de flexionibus & derivationibus solis, sed de particulis etiam inseparabilibus, **pa** & **pä**, **po** & **pö**, **ka** & **kä**, fini vocum adjungendis, hæc valet regula. Sic sepä non sepa a se, oliko non oliskö ab oli, kuka a ku, missä a mi &c: item in aliis quibusdam compositionibus (ijankaiikkinen ab ijän & kaiiki): nec non in plurimis vocibus peregrinæ originis (a myssia

tryssa fit myssy, a ry'ja rysså). Recentiores vero auctores non nulli in novis introducendis vocabulis hanc regulam male negligunt & scribunt e. c. tyranni a *tyrann*, quod juxta linguae genium vel in *tyranni* vel *turanni* converti debeat. 9).

II. *Diphthongi* in eloquio Fennorum sunt usitatisimae, *Triphthongi* vero, quæ elocutionem nimis molliunt, rarissimæ. Vocales autem ad normam regulæ nuperime allatæ consociabiles, breves (non longæ) in diphthongos coire possunt: non tamen omnes usu veniunt, quæ ita oriri possint. Vocabulium præterea consociabilium aliae semper, in quacunque vocabulorum syllaba sint collatiæ, ut diphthongi enuntiantur, quales sunt ai, ei, ui, ãi, ãi, yi, ei, & ie plerumque, e. c. fairwain, koi, hullu, vâlwâ, ldi (a lyðn), myi (a myyn), rei-ks, tie, owein, kirkoin, rafettuin, määrätskäwdän, murhet-tien &c. Aliae vero, sc. au, ou, uo, åy, öy, yö, eu, iu in prima solum syllaba sono diphthongico efferventur, e. c. tau-la, loukko, juoma, kâyrd, lôysly, työ, keula, lûkas, 10): in cete-

9) Hinc colligas, vocabula quoad vocales his similia Svec. *åra*, *örön*, *hyra* vel Germ. *Säule*, *Wägerung*, *Gründung* in fennica lingua non reperiti: saepè vero occurrere exempla compositionis, qualia in *enär*, *ila*.

10) Karelii harum diphthongorum quasdam, aliis Fennis usitatas. au, ou, eu, åy &c. puta, sequente consonante solitaria, liquida l vel r, repnuunt & u sape in k, p vel t transmutant, e. c. nafla, nefla, nafris, kopra, petra &c. pro naufa, neula, nauris, foura, peura illi enuntiare solent. Ab eo enim vero quidam australiorum ae, oo, oe, eo, öy &c. pro ai, au, ei, eu, åy, interdum adhibent, e. c. waewa, kaola, foera, neola, öyri &c. pro waiwa, faula, foira, neula, åyri.

ceteris namque quibusvis syllabis eadem si consociatae sunt, separatim quæque est emitenda e. c. *flusaus*, *rufous*, *ilauian*. Vocales ceteræ duæ collatæ, rarissime ut diphthongi pronuntiantur, sed vel in eloquendo separantur, vel evitatur concursus illarum, ut ex mox afferendis patet. Quod idem de tribus valet vocalibus, immediate conjunctis, quæ sæpe quidem sunt obviæ, sed nunquam fere ut triphthongi pronuntiantur. Sic præterita verborum *uin*, *nain*, *woin*, *näyn* &c. quidam per *uein*, *naein*, *woein* *näyin* formant: plurimi vero eadem & in præscuti & præterito forma utuntur (*uin* e. c. & no & *nabam* illis significat).

Regula autem hinc oritur utilissima, memoriae probe mandanda. Ubi nempe in vocabulis flexuosis duæ vel tres vocales immediate coèunt, indeque vel obliteritas formæ, vel diphthongus inusitatus, vel triphthongus dissonans evenit, tales concursus diligenter evitandi sunt, vel excludendo, vel commutando vel interponendo.

Exclusio locum habet a) cum inter tres vocales concorrentes e est media (lian non liean a lieka, uin pro uein, nain pro naein, ut paulo superius est observatum), exceptio cum e inter duas i eslet inserenda (iei), non e sed i prius evanescit (teitâ non tieitâ a tie): b) ex uoi & ydi, u & y excidunt (soita non suoita a suo, tuisse non tydisse a tyd): c) vocabulum vero ruofa in ruan vel ruwan, non ruoan nec roan transit, pariter ac plerique fohta pro fuohta a fuohi pronuntiant.

Commutatio vero in eo observatur, quod a) vocalis longa in concursu corripitur: in diphthongis enim non nisi vocales breves consociantur (maita non magifa a maa, puissa non puissa a puu): b) duorum i (ii) concurrentium prius

sæpe in e convertitur, evitande ambiguitatis causa (*wein* non *wiin* a *wien*, *sonneisse* plerumque pro *sonniisse* a *sonni*):
c) i-inter duas vocales haud raro in j translit (*ajan* non *ajan* ab *aika*, *kaloja* non *kaloia* a *kala*): d) pronunciationis emolliendæ causa plurimi etiam *hahta* non *haahtha* ab *haahst* formant.

Interponendo demum ingratos vocalium concursus Fenni evitant, quod *duplici* sit modo, vel hiatu interposito, vel ope consonantium j & w, vocalibus coëuntibus interjectarum. Hiatus quippe non in iis tantum vocalibus, quibus Scriptores g inferuerunt (vid. supra pag 14.) occurrit, sed in plurimis etiam aliis, quæ illi in scribendo non denotarunt, est obvius. Talia sunt vocabula a) pleraque, ubi concursus adeat trium vocalium (*uein*, *nein*, *latyvioisse* &c. quorum in medio sit pausa, u.ein, na.ein, *Luipi.oisse*): b) in quibus ejusmodi sunt obvite vocales duæ collatae, quæ sono diphthongico pronuntiari haud solent (quales e, c. au, ou, åp, öy, eu, iu in secunda syllaba, ut supra indicavimus, item ia, id &c.) quæque mora interposita separantur. Sic vocabula *kiusattis* *kiusa*.elen, *rufous*, *laupias*, *ilautan*, ut *kiusa.us*, *kiusa.elen*, *rufo.us*, *laupi.os*, *ila.ytan*, *ilohutan*, sunt eloquenda: alii tamen Fenni w aut j loco hiatus inferunt (*kiusawus*, *laupijas* &c.): c) vocabula omnia composita: esissä, isoissä, quæ eß, issä, iso.issä pronuntiantur.

Consonantes autem j & w interseruntur a) ubi i & u vel y primo aut medio loco ingrediuntur. Facilius enim earum sit pronuntiatio, si post i immediate j, post u & y vero w excellimum adgitur, (*kaawan*, *ruwan*, *reijdn*, *laupijas*, facilis effunduntur quam *kaauan*, *ruan*, *reian*, *laupias*). Hocce autem w præterea b) vel pro f excludendo, vel pro hiatu est usitatum, quod ex allatis colligere poteris (rawon pro ra-

on, tūhwan a tūhka, nāwyin pro nāyin, nawun a naukuua, item liusawus, laupiwus).

Hujusmodi igitur exclusiones, commutationes & interpositiones omnibus omnino Fennis placent: præcipue vero Karelii, eorumque accolæ easdem adhibent. Plane enim exclusio d aboënsi, concursus vocalium non possunt non esse apud eos frequentiores. Sic ex syddän, wiedän, juordan, weden, omisko d, sydän, wiedän, juvan, ween restant. Quos vero ingratissimos concursus Karelii evitant & pro uoa, yöä, ied, ee, illi uuwa, yywä, iijä, ei eloquuntur (juwan, syvwän, vijsän, wein). Aliis autem j vel w interjiciunt (neijet pro neiet, neidet, rauwan pro rauban rauan, naijan pro naidan, naian): vel hiatum interponunt (wu-issa pro muodesja, o-o-tan pro ot tan).

III. Quod ad Consonantes attinet, Fenni iisdem parce plerumque utuntur. In medio vocabulorum unam sæpisime, duas aliquoties, tres vero rarissime sine intercedente vocali conjunctas invenies. Solitariæ autem promiscue ponuntur, nec de usu earum memoratu dignum quid est, nisi quod d Aboicum & z Karelicum vocabulum nusquam incipiunt, ut ex antecedentibus patet.

De duabus autem Consonantibus, immediate connectendis, observandum est, paucas tantum earum esse consociabiles, illasque non nisi in ordine certo. Hi nobis observati sunt consonantium concursus lingue Fennicæ proprii: hk, hl, hm, hn, hr, ht, hj, hw, bd; kk, kl, kr, ks, kj; lh, ll, ll, lm, lp, ls, lt, lj, lw; mm, mp, mj; nh, nk, nn, ns, nt, nj; pp, pr, ps, pj; rh, rk, rm, rn, rp, rr, rs, rt, rj, rw; sk, sm, ss, st, sj, sw; tk, tr, tt, tj, wj. Exempla cumulata nemo desiderabit.

— Observes vero: h & w in paucissimis tantum Fennicæ parœciis

recessis geminari (rahha pro raha, luuwa pro luuva vel luuva). — i^o geminatum pronuntiari, ejus vero loco ij a plerisque scribi enusja vel nulja: — h̄d Aboicum esse, Tavafiosque pro eo h̄l vel hr̄, Karellos vero h̄ solitario uti (vid. pag. 11.): — h̄ in h̄l, h̄l, hm̄, hn̄, ht̄, h̄j, hw̄, hd̄, aequae ac in lh̄, nh̄, rh̄ nec ut k in Svecorum makt eloquendum, nec ut h̄ in Germanorum mahl omittendum; sed vera adspiratione, mitiori tamen, quam Germanorum ch in nacht, enuntiandum (wahto, tuhka, lahna, alho, orhi): — n̄ ante k (nk̄), sonu natali pariter ac a Svecis & Germanis reddi: — pro h̄j, k̄j, l̄j, m̄j, n̄j, p̄j, r̄j, s̄j, t̄j, w̄j, quæ in partibus Fin-landie inferioribus dicuntur, dialectis superioribus hi, li, si, mi, ni, pi, ri, si, ti, wi placere (pohja, hakja, sowelias, tuo-nio, sunnia, hopia, Pirio, asia pantio, Kawio pro inferio-rum pohja, hakja, sowelias & s. p.): — nh̄, lh̄, rh̄ Aboen-sibus familiares, Tavastis læpe, Karelis plerumque displicere & varie ab his immotari (orhi e. c. in orih̄, unhettu in u-nohtu, perhetty in perehty) — r̄l inferioribus esse proprium maxime in nominibus propriis (Kaarla, Tousla): — ll̄, rr̄, tr̄, pr̄ Karelis tantum esse nota, in primis in vocabulis, quæ alii diphthongorum ope proferunt (nakla, naekris, koppa, pe-tra letri pro naua, nauris koura, peura, teuri vid. supra pag. 16.): — quod idem de km̄ est asleverandum (osma).

Coniunctio trium Consonantium duplii sit ratione. Sunt enim vel omnes diversæ, vel duæ identicæ h. e. una geminata. Hujus generis in ore Fennorum occurruunt: mpp, lff, lyy, ltt, nk̄, ntt, rk̄, rtt, quorum exempla sunt haud rara, aequae ac ness in fassa, quod alii tamen fassa (per s̄ simplex) eloquentur. — Diversas tres Consonantes non nisi rff & rft in paucis Fennorum vocabulis (hurskas, virsta) conjunctas vidimus: — lff & mps in quibusdam tantum dialectis con-sociantur (pulclias, limpſid).

In vocabulis pure Fennicis præter allatos duarum & tri-
um consonantium immediatos concursus, nullos nos observare
valuimus. In iis vero, quæ peregrinæ sunt originis, Fenni,
maxime aboënses, plures consonantium compositiones admit-
tunt, quales sunt: *ts*, *pl*, *pt*, *tl*, *tst*, *nst*, *ntr* (*putsan* a
Svec. *putsa*, *Kapteini* a *kapten*, *Kapitumi* a *capitulo* *polstari*
a *bolster*, *Konst* a *konst*, *Fendrikki* vel *wentrikki* a *Fendrik*)
&c. — Multas tamen peregrinas consonantes Fenni juxta ge-
nium elocutionis suæ vel transeunt vel transponunt ex. gr.
kts in *fs* (*auktioni* ab *auction*, *auktion*): — *kst* in *st* (*testi*
a *text*, *tekst*): — *kt* & *tt* in *ht* (*wahlt* a *vakt*, *tahlt* a *taft*):
— *vl* & *vr* in *ut*, *ur* (*hövli* a *höflig*, *hövlig*, *hou.rälli* vel
howi.rälli ab *hofrätt*, *hovrätt*, *taulu* a *tafta tavla*) &c. At-
que plurimos consonantium concursus omnino, qui a peregrin-
nis linguis, maxime a Svecica in Fennicam transferunt, infe-
rioribusque dialectis familiares sunt, superiorum amici adhuc
vel evitant vel varie mitigant. e. c. a *Kapiten* infer. *Kapteini*,
superior. *Katteini*, a *kaffe* infer. *Kaffe*, super. *Lahwe*, a *Fendrik*,
infer. *Fentrifiki*, super. *Wenterikki*, & s. p. formant.

Ex his vero allatis ratio apparet, cur Fenni in vocibus
flectendis & componendis inusitatum consonantium concursus
evitent & priorem infociabilim varie immutent. Sic n ante
f (*nf*) sono nasaliter vel in compositionibus editur (*minkä* a *min*
& *ka*): — m vero ante *f* & *t* in *n* transit (*lunta* non *lum-
ta* a *lumi*): — e contrario n ante *p* in *m* mutatur (*empä*
ab *eq* & *pa*, *ompa* ab *on* & *po*): — p ante *t* evanescit, vel
intercedente *s* *lasta* non *lapsta* a *lapsi*: — h ante *s* in *t*
vertitur (*kässi* non *kähsä*, *led* *kähden*, *kählen*, *kahren*, *kähen*,
haaksi, *hähden*): — *kn* in *hn* (*nähne* p̄o *näkne*, *contractum*
a *näkne*): — *kst* in *st* (*juosta* non *juoksta* pro *juoksetar*): —
kön in *sn* & a superioribus in *ss* (*jännesnä* vel *jännessä* non
jänelsnä a *jänelsnenä*): — *st* vel *tst* in *st* (*weisst* non *weiz-*
st)

ta vel weisla a meizi vel weissi) — In saepe in illo esse non
olne pro esse): — Superiorisqne sibi in ss̄ hewoissa pro in-
feriorum hewoisna, ab hewoisena) &c. transmutant.

IV. Quam autem parci sint Fenni in consonantibus con-
gerendis, vel inde appareat, quod in initio vocum non nisi u-
nam Consonantem solitariam ante vocalem immediate adhibent.
Verba & syllalae, a duabus vel pluribus consonantibus inci-
pientes, apud Fennos haud sunt originatae, nec a nostratis enuntiati pulsunt. Pauci tantum Fennorum, Svecis accolit, maxime in oris Aboensisbus degentes, in vocabulis peregrinis a bl, br, dr, fl, fr, gl, gr, kl, kn, kr, pl, pr, tr incipientibus, utremque servant consonantem, ita sc. ut Svecorum g & k, b & p, d & t in Fennorum l, p, t & f plerumque in p transmutent. ex. gr. plati a blad, reiwi a bref, trenki a dreng, liffka vel plifka a sticka, vrouwa vel prouwa a fru, Frau, klosi a glas kryyni a gryn, klinkku a klinka, knappi a knapp, transi a krans, plootu a plat, provasti a profi, trumpu a trumma & f. p. Quin pronuntiatio haec exotica quibusdam adeo placet, ut indigena pauca, krapisen priiskotan &c. pro rapisen, riiskotan eloquantur. Plerique vero Fennorum, praecipue superiorum regionum, ex hujus generis vocabulis priorem excludunt consonantem (lati, reiwi, renki, liffka, vrouwa, lasi &c.). Eadem quoque ratione Fenni maritimi a Skola formant koulu, a spegel peili, a skuta kuuto, a spröt pröbitti, a skreddare kraatari vel kräätäri, allis redtii, räätäri &c.

C. De Accentibus.

Accentum Linguae Fennicae observare res est fallacissima. Prima enim vocalis, sive longior sit sive brevior, sive diphthongus, semper acutur (*wája*, *wája*, *wájaan*: — idque non in indigenis solum, sed in exteriori etiam vocabulatis, quorum pronuntiatio ad genium eloquii Fennici accommodatur (ab *armée e. c. formatur ármea*). Hinc haud raro accidit, ut in ore nostratium vocalis brevior acutatur, longior vero vicina sono submiso enuntietur (*mútaan*): in qua re lingua Fennica cum Græca & Latina contentit, a Svecica vero & Germanica longe differt, in quibus non nisi longa syllaba accentu intenditur 11).

Accentum hunc, qui primam semper occupat ejusque vocabuli syllabam, Cel. PORTHAN dominat *tonicum* 12). Loquitur vero idem & de accentu Fennorum euphonico, qui in vocalibus ultra tres syllabas porrectis est notabilis, & vocum tetrasyllabicarum tertiam, hexasyllabicarum tertiam & quintam, octosyllabicarum tertiam, quintam & septimam syllabam afficit, sed in pentasyllabis & heptasyllabis paulo diversam sequitur rationem, quique maxime in oratione ligata, (in primis in Fennorum Runot) sed in soluta etiam saepè, solemniori praesertim, observatur. Utrumque horum accentuum nos tonici nomine illum *majoris*, hunc *minoris*, in sequentibus insigniemus.

Horum

11) De Accentibus lingue Svecanae vide egregiam dissertationem Clar. VESTE in præf. ad Lexic. Svecano-Gallicum.

12) v. Ejusdem. Disser. de Poësi Fennica pag. 8.

Horum vero accentuum neuter confundi debet cum accentu illo *distindivo vel emphatico*, quem alii euphonicum & oratorium nominare solent, Fennicæ, cum omnibus aliis linguis, communi.

D. Observations generales.

Quicunque jam indicatam linguae Fennicæ pronuntiationem animo perpenderit, non poterit non animadvertere, eandem optime esse articulatam, nec simplicitate & facilitate ullam fere ei antecellere linguam. Respuit illa omnes sonos, qui vehementi organorum labore proferuntur, ut qui *vel* ex intimo gutture (Hebræorum ain & chhet, Germanorum ch), *vel* sibilando (Svecorum sk in *sköte*, Germanorum sch, Anglorum sh, th durius, ne pluria Russorum & Gallorum s affera-mus), *vel* e naso eduntur (Gallorum n). Quod idem de iis valet sonis, qui jam apertius, laxius & mitius, jam vero pressius & constrictius a peregrinis emituntur, ut Svecorum o & u, b & p, d & t, g & k: Quorum loco Fenni uno tantum utuantur sono inter illos medio, ut supra pag. 8 & 9, obliteravimus. Fatendum quidem est, d Aboicum & z Karelicum, quæ vicaria fere pio t & s censi possint, hinc esse excipienda: quæ vero in paucis tantum Fenniae provinceis occur-ruunt, & ex communis nationis lingua forte relegari debeant. — Eandem medianam viam Fenni in sonis conjugendis & vocabu-lis formandis antiquitus jam tenuerunt. Linguam enim nostram nec nimis rigidam, asperam & duram plures coenentes conso-nantes, nec disolutam & effeminatam vocales congestæ red-dunt, quod ex allatis colligere potes.

In universum elocutio Fennorum, velut agendi & cogitandi ratio ipsorum, est constans, firma & mascula. Neque dubium est, quin, si originariis linguae, usu consonantium & vocalium apte alternantium egregiae, laudibus favens olim accesserit cultura, linguarum antiquarum euphoniam assequi possit.

Non tamen est reticenda varietas illa, quæ in ipso pronuntiandi modo, organorumque usu & motu inter homines diversarum (13) Fenniæ provinciarum cultores deprehenditur.

D

Karelii

(13) Notum est, Linguam Fennorum in variis terræ provinciis, in varias, valde diversas, abire dialectos. Quæ, ex quo fonte primum sint exortæ, qualis lingua originaria fuerit facies, quaque ad hodiernam formam perducta sit via, hodie deficiens monumentis, quæ Historian lingue illustrent, & post tantas olim populi nostri commutationes, coloniarum transmigrations, bella, fugas, indeque derivandas linguarum confusiones, difficile omnino est investigatu. Probabile tamen videtur, nationes, ex quibus consistit Gens Fennorum in occidente (Suomalaiset, quo nomine facioꝝ provinciæ Aboënsis præ ceteris olim jam a vicinis distincti suisle videntur, Hämäläiset, Kainulaiset, Karjalaiset, Aunulaiset, Virolaiset, Vatialaiset, &c.) ut in moribus & cultu, ita in lingua etiam antiquitus jam non nihil variasse. Quarum iterum commixtione varietates linguae antiquiores fortasse sunt auctæ. Sic e. c. vestigia dialecti Kareliæ, quæ in Karislojo, Virtsanoja &c. observare solet, ex colonia Kareliorum quadam, ituc forte translata, orum ducere videntur. Russorum præterea & Svecorum in Fenniam invasiones, utrumque cum nostris confuetudo & commercia in mutandam & variandam linguam Fennicam non potuerunt non multum valere, cum & vocabula ab illis mutari, & illorum pronuntiationem imitari soleant nostri homines. Quibus si addis, omnes omnino linguis, quamdiu usus teruntur quotidiano, perpetuis obnoxias esse mutationibus, satis perspicis, cur lingua Fennorum, nostro ævo in diversis provinciis, diversam adeo præ se ferat speciem. Quævis fere parceria suos habet idiotismos, qui in certa familia, certoque

Karelii namque, eorumque accolæ, ut Russis sunt vicini, ita non vocalibus tantum horum plurimis illi utuntur (**harsniekka, puusniekka, aprakka**), sed elocutionem simul horum asperiorum lubenter imitantur. Praeter jam allatos Kareliorum idiotismos (quod à illis est proprium, quod à Aboicum excludunt, quod diphthongos **au, ou, eu, öy**, &c, sepe respuunt), hujus dialecti peculiaris ratio in eo cernitur, quod ore aperiore & rotundato loquuntur, sonosque e guttare efflatos adamat, unde vocalis à illis in tertia verborum persona finienda præplaceat (**tuloo, suloo** pro aliorum **tullee, sulaa**; longum **a** (aa) ut diphthongum fere **oa** dicunt, **lihoa, moa, hoastan** pro **lihaa, maa, haastan**): à vero (å) ut èd (led, wå,

---

ex fonte egressi, eo insigniores facti sunt, quo majora essent habitationum intervalla, & rariora inter homines agrestes commercia, Quapropter haud facilis est res, his dialectos certis distinguere aut dignoscere sanibus. Cel. PORTHAN varietates hasce in duas refert dialectos, communiores sc. & savonicam. In Novellis vero Aboëns. (anno 1776 Nro 16) eadem quatuor statuuntur, quarum queque suas habet subdivisiones. Valet vero hoc de ea tantum lingua, quam loquuntur Fenni, intra fines Magni Ducatus Finlandiae degentes: nam dialectos extra obvias ediscendi & examinandi occasio nobis non contigit. Constat autem lingua nostratam, favente terra situ, purissimam esse servatam, cultiorisque & notiorem, quam satorum Fennorum, (PORTH. diss. cit. & IDMAN Förlök att vila gemenskap emellan Finska och Grek. Språk. Åbo 1774. § 3. nec non Praefat. a Cel. GADD conscripta). Pronuntiandi variationes, notata dignissimæ, in provinciis plaga jam memoratae occurrentes, partim supra sunt allatae, partim afferentur. Monere autem licet, ne, cum nos idiotismum quendam certæ enjusdam provincie commemoravimus, lector credit, eundem illius tantum tractus incolis esse proprium, omnibusque ibi utilitatum, in aliis vero provinciis plane ignotum. Post tantas hominum dialectorumque confusiones, hanc adeo accurata ac locorum determinatio reddi haud potest. Sufficit, si in una provincia præ altera certus valeat loquendæ modus.

wā, ped pro lākāwā, pdā,) nec non & fere ut à (tulāmno vel tulāmmā pro tulemme) enuntiant: vocabula longiora & polyyllabica affectant, horumque ultimam syllabam voce longiore & puriore edunt (firkoslen, firklohon pro firkolle, firkloon, rakkahan pro rakaan) &c.

Hæc autem, agrestis fere, judice PORTHAN (disf. cit. pag. 16), elocutio Kareliorum, in provinciis Fenniæ ceteris sensim coarctatur & mitigatur, quoque pròpius ad oras perennis maritimas, eo continniorem & molliorem reperies pronuntiationem. In locis maxime Aboënsibus Fenni, præter Svecanas voces, vocumque formas affectatas, ad eloquium, Svecis proprium sese ad temperant, ore adstrictiore voces enuntiant, vocabula varie contrahunt, syllabamque vocum ultimam, brevem sepe excludunt (firkoss' pro firkolle, firkoss pro fir-kossi) longiorem vero corripiunt (firkkon pro firklohon vel firkloon, rakkän pro rakkahan, rakaan) & qui iunt alii Aboënsium idiotismi.

Medium vero inter truncatam Aboënsium & agrestem Kareliorum pronunciationem probe servatam, hodie deprehendens in ore incolarum ditionis Satacundiæ, Tavastiæ & Ostrobottiæ. Quippe qui incomtam Superiorum, asperam & orientalem elocutionem emolliunt, Inferiorum autem nimiam fveri-zandi cupidinem evitant. Dialectus igitur purissima, nitidissima, ceterisque Fenniæ maxime placida, in his terræ regionibus, licet non ubique sibi plane similis, occurrit: quæ ideo in lingua Fennorum universa formanda balis loco commode poni possit; ea tamen adhibita cautione, ut ceteræ dialecti accurate consulantur, ex harum copiis illa studiose & scite ditetur, varietatum &c potissimum, que plurimis placent, vel plerique initatu sunt facillimæ, usui communi diligenter commen-

den-

dentur, force vero paucioribus notæ parcus adhibeantur, in dubiis ratio grammaticalis cum usu quotidiano conferatur & sic p. Quo facto Lingua Nationis communis, Tavastorum quidem fundamento superstructa, ex omnium tamen dialectorum copiosis thesauris, prudenter collectis, augeatur & ornetur.

Corrigenda.

- Pag. 4. lin. 1. lege accedit pro accedit.
- 5. — 15. — Orthogr. pro orthogr.
- 6. — 20. — post usurpantur adde cōmma (,)
- 7. — 10. — ipsum siamē linguæ pro iſtarum
lingua
- 8. — 12. — post ð adde þ
- — 15. dele Germanisque.
- 9. — 27. u pro w

Errata minora ipse corrigat b. Lector;
